

STROSSMAYEROV TRG

PALAČA U RADIĆEVOJ 32, djelo B. Felbingera

iz raznih krajeva tadašnje Monarhije. Uz njihove zgrade, kojima su unijeli skroman odblesak klasicizma u ambijent maloga grada, gradile su se stambene zgrade bez stilskih dekoracija, npr. jednokatnice u Mletačkoj ul. 7 i 9 (1808. I. Either), Tkalčićeva 53 — Kožarska 26 (1817. J. Horvat), Ilica 22 i 24 (1819. I. Either), Teslina 17 (1831. J. Horbeld).

Povijesni stilovi. Nakon što je 1850. Zagreb ujedinjen, objavljen je 1857. »Red građenja« kojim počinje planski razvitak Donjega grada određivanjem dimenzija i proporcija ulica i zgrada. Prvim urbanističkim planom 1865 (autori ravnatelj građevnoga ravnateljstva J. Bouffleur i mjerik V. Egersdorfer) zacrtane su neke donjogradske ulice i »regulirani« postojeći dijelovi grada. U to su doba cehovi u rasulu, pa tako i građevinski, te su ukinuti 1872. Povijesni stilovi počinju romantizmom, što ga je u Zagreb unio biskup J. Haulik koncepcijom Maksimira kao pejzažnoga parka kao i nekim izrazito romantičkim objektima u njemu (Švicarska kuća, paviljon »Parapluie«).

Romantička je faza obilježena mješavinom stilskih elemenata dvaju ili više stilova i izvjesnom linearnošću ornamentike pročelja. Ona dolazi do izražaja na zgradi građenoj 1856. za bolnicu (poslije tvornica duhana, danas Rektorat Sveučilišta) na kazališnom trgu, na stambenoj dvokatnici u Ilici 42 (1860. M. Strohmayr), na dogradnji samostana i zvoniku crkve milosrdnica u Frankopanskoj ulici (1860. M. Strohmayr), na prijedlogu za adaptaciju kaptolskih Južnih vrata (1862. F. Klein). Najimpozantnije je djelo toga smjera bila židovska sinagoga u Praškoj ulici (srušena 1941), koju je 1866. sagradio graditelj F. Klein kombinirajući arapske, romaničke i gotičke motive.

Faza neorenesanse započinje 1867. velikom dvokatnicom s pročeljem blago svinutim, prilagođenim ulazu u Mesničku ulicu, također djelom F. Kleina. Slijede deseci dvokatnica i trokatnica, izuzetno jednokatnica, po ulicama i trgovima Donjega grada na kojima se izraziti ili prigušeni

očituje neorenesansa raznih tipova. Grade ih F. Klein (Gundulićeva 29, 1872) i J. Grahor (P. Radića 30, 1880), te njih dvojica u zajedničkom poduzeću (Hrv. glazbeni zavod u Gundulićevoj 6, 1874; Hrv. gospodarsko društvo na Trgu maršala Tita 2—3, 1876; Zrinjevac 3, 1877; Ilica 12, 1878), J. Jambrišak (Gajeva 15, 1874; Zrinjevac 1 i 2, 1876), I. Plochberger st. (Kukovićeva kuća, tada najveći stambeni blok, Hebrangova 9 i 11, 1872). Svi su oni bili zagrebački graditelji, među kojima je samo J. Grahor imao akademsku diplomu. Njem. arhitekt K. Waidmann projektirao je bolnicu za duševne bolesti u Vrapču (1878) i uglovnicu Narodnih novina u Frankopanskoj 26 (1891). Impozantnu renesansnu palaču HAZU na Zrinjercu 11 projektirao je bečki arhitekt F. Schmidt (1876). Njemu je povjerena izradba projekta za obnovu crkve Sv. Marka (1876) i katedrale (1877).

Veliki potres 11. studenoga 1880. teško je oštetio mnoge zagrebačke zgrade. Nakon njega nastalo je vrlo plodno razdoblje građevne djelatnosti. Grad se obnavljao i širio na jug tako da je Donji grad stigao do željezničke pruge, uz koju je 1891. sagrađen glavni kolodvor (mađarski arh. F. Pfaff). Posebna je pozornost posvećena gradnji oko niza parkova-trgova koji su prema planu gradskoga građevnog ureda (pod vodstvom M. Lenucija) opasivali poput potkove jezgru Donjega grada (Zrinjevac, Strossmayerov, Tomislavov, Svačićev trg, Botanički vrt, Marulićev, Mažuranićev i Trg maršala Tita). Uz njihove se rubove grade otmjene trokatnice, rjeđe dvokatnice, u raznim stilovima. Osim neorenesanse ima tu neobaroka i neorokokoa, većinom radova zagrebačkih arhitekata L. Hönigsberga i J. Deutscha (Strossmayerov trg 2, 3, 6, 8, 10, Tomislavov trg 2, 4, 18). Posred tih trgova grade se slobodno stojeće javne zgrade; osim palače HAZU neorenesansni Kemijski institut (1882—84. H. Bollé), neobarokni Umjetnički paviljon (1896. Korb i Giergl, Hönigsberg i Deutsch), neobarokno Hrvatsko narodno kazalište (1895. Fellner i Helmer). Također je